

ACC. N:R M. 13309: 1-5.

(Folklivs- och kyrkohand-
b. Fandgren)

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: Småland Upptecknare: Yngve Danielsson, Diö
Härad: Albo Berättare: olika personer
Socken: Stenbochult Berättarens yrke: _____
Uppteckningsår: 1954 Född år _____ i _____

Fulldaggar och jultomte. s. 1-5

Lu F 48.

Skriv endast på denna sida

M. 13309.
 Landskap: Småland Upptecknat av: Ingne Larsson
 Härad: Albo Adress: Eksheden Diö
 Socken: Stenbrohult Berättat av: Emme Gustafsson a. H.
 Uppteckningsår: 1954. Född år 1874 i Stenbrohult
 berättat av E. Larsson
Emme Gustafsson
Ingne Danielson a. H.

Julklappsseder, julgranar och jultomar från det
Stenbrohult, som varit.

avskänkt av: Diö
 av: Museets arkiv
 Diö 23/3 14
 Ernst Larsson

Detta är original-
 manuskriptet!
 Jag har kontaktat W. M.
 om detta dubbeluppteckning.
 B. H. Persson.

ACC. N:R M. 13309: /.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Julklappar har förekommit i Stenbrohult långt tillbaka i tiden. Omkring 1850, således i stor utsträckning ännu under själva hushållets tid bestod julklapparna till stor del av naturprodukter. Gårdens egna produkter.

Den största delen av Stenbrohults innevånare var fattiga. Fattiga i detta ords rätta betydelse. De saknade nämligen i skrämande stor utsträckning medel till livets nödtorft. Detta giver socknens gamla kyrkoböcker- och protokoll genom århundraden, övertygande belägg för. Pengarna var ej så rörliga som i nutiden. Om man ägde några lät man, i den mån man kunde, dessa stå kvar i banken. Eller också hade man allt placerat i fasta värden. I gårdar, hus, skogar och jordområden.

Att barnen gav sina föräldrar julklappar var ovanligt. I regel var det familjefadern, som delade ut det, som skulle givas på julafton. Om han strax innan julen hade varit i staden, vilket inte var ovanligt, brukade han köpa någon tygbit åt hustrun. En vacker schal var en vanlig julklapp åt henne. Flickorna fick en färggrann tygbit till klänningar. Och pojkarna ett vad-

Luf. 48

/

ACC. N:R M. 13309: 2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

malstyg till byxor eller något dyligt. Dessa tyger, som gavs i julklappar kunde också vara hemvävda.

Var gården så stor att det fanns drängar och pigor anställda fick dessa varsin s.k. julahög. Denna bestod av en liten brödkaka, som låg underst i högen. Ovanpå var lagda julgotter, kakor, hemlagade karameller och juläpplen. Dessa julhögar kan man påstå, var en gången tids form för julklappar. Även gårdens barn fick var sin julahög.

I fattiga backstugo- och torparhem var det den enda extra julglädjen man kunde bereda sina barn. I dessa hem bestod "julahögen" oftast av enbart en liten hembakad "julabröds-kaka". Så stor var fattigdomen i dessa hem, och de var flertalet i Stenbrohult, att barnen grepo sina små brödkakor med giriga händer och tryckte brödkakan glädjestrålade intill sig.

Många barn från fattiga hem vandrade juletid från gård till gård med en liten "julapåse" i handen, som skulle fyllas med julamat. Dessa barn fick tigga sina "julklappar" av bättre lottade människor. Att få äta sig riktigt proppmätt på extra god julmat var för dessa barn höjden av julfirandet. Och detta

2.

ACC. N:R M. 13309:3

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3

kunde man endast om bättre lottade människors "hjärtan öppnade sig" då man kom med sin julpåse (tiggepåse). Men även hårda hjärtan mjuknade när årets stora högtid, julen, stod för dörren. Ty ingen ville att amn skulle "bära ut julen". Barnen fick i sin påse små brödkakor, kakor, karameller och äpplen av bönderna. I dessa fattiga hem var t.o.m. söt mjölk betraktad som en sällsynthet. Många av barnen fick också en kanna full med söt mjölk till julen. Julafton hällde modern upp mjölken på små tefat, bröt bröd i småbitar och blandade med mjölken. Barnen fick en tesked att äta med. Och åto glupskt, glada och belåtna. Tänka sig: Söt god mjölk! Resten av mjölken kokade modern vit gröt på. Denna goda gröt åts på julafton. Då var det högtid i dessa fattiga hem.

Jultomten är en relativt ung företeelse i Stenbrohult. Han blev mera allmän först i slutet på 1800-talet och framförallt ett stycke in på 1900-talet. Likaså seden att skriva och sända julkort.

En föregångare till jultomten, kan man påstå, var

Helger av Stenbrohult

ACC. N:R M. 13309:4.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3

roteknekten. Han kom till gårdarna och skulle ha sin julakost.

Från gård till gård vandrade han (inom roten) med sin stora vita säck på ryggen, något framåtlutad i gången, och med sin mustasch, och ofta långt skägg, påminde han om senare tiders jultomte. Men här stannar liknelsen. Rroteknekten kom, som nämnts, med tom påse, som skulle fyllas. Jultomten tvärtom.

Det var gängse sed att bönderna skulle lämna honom 1-2 kakor bröd och malt, som räckte till julbrygden. Ett utvalt, fint stycke rökat kött. Ett hemstöpt ljus skulle han också ha. Knekten vandrade hela dagen. Slutligen hade han sin säck alldeles fullproppad. Han åt och söp på varje gård. Men knekten var tränad. Han tålde stora mängder mat och brännvin. Men trots detta måste han i de flesta fallen skjutsas hem från den sista gården, han besökte.

Julgranen blev mera allmän först mot slutet av 1800-talet. Innan dess var det brukligt att man bröt vackert granris. Hackade detta på hackelseverket. Strödde fin vit sand på det renskurade golvet. Och lade ett jämt lager av det hackade granriset ovanpå den vita sanden. Det doftade friskt och rent i rummet. Och skapade helgstämning.

Julklapparna slogs in i vanligt gråpapper och någon gång var någon liten rimmad vers ditklottrad.

I de hem, som hade råd stöptes julljus. Dessa placerades på jultbordet där all jultmaten var dukad. Ljusen tändes alltid av hushufvudet. Samtidigt läste han en julpsalm. Barnen stod med knäppt händer, såg och hörde andäktigt på. Vördnaden för jultjusen var stor. De tända ljusen symboliserade ljusets makt över mörkret. Och att ljuset har segrat för evig tid. Denna vördnad för ljuset allmän både bland rika och fattiga.

Vördnaden för överheten och de bestämmande i såväl stat som kommun satt djupt rotad hos Stenbrohults fattiga, hårdföra innevånare. Även långt efter det att ståndssamhället skakades i sina grundvalar av de nya frihetsvindar, som fläckade in över vårt gamla land ute ifrån Europa.

Att människorna trots all fattigdom och orättvisa, vilket gjorde sig särskilt påmint vid helgerna, ändå i stort sett höll sig passiva och kände sig nöjda med sin lott. Berodde på att de var uppfostrade i, och trodde på, att Gud en gång för alla bestämt att så ska samhället vara organiserat. De nya frihetsideerna bröt sig obönhörligen igenom. Och nådde fram till varje vrå av vårt land.

Och nådde även Stenbrohult. Det är otänkbart i våra dagars Stenbrohult med jultiggande fattiga barn.

Och denna utveckling är vi alla belåtna med. Humanismen och rättfärdighetskravet har uträttat storverk.

4.